

Горещ летен ден в средата на юли 1228 г. в пасищата на Централна Монголия. В дни като този самотният конник би чувал песента на чучулигите, лееща се от ясното синьо небе, и жуженето на скакалците под краката си. В дни като този козирката с пасища, спускащи се до реката, и низът от ниски върхове отвъд нея биха били почти празни с изключение на една-две заоблени шатри, стадо овце и няколко завързани коня. В този ден обаче други звуци заглушават песента на чучулигите и скакалците. Мястото е неизвестно поради официално събиране от епическа величина. Огромни четириколесни каруци трополят, теглени от впрягове от дузина или повече волове, а седемметрови платформи носят шатри от меко сукно и коприна, някои от които са заоблени по монголски, други – ъгловати, а всяка представлява подвижен палат на принц и на неговата свита. Главнокомандващи в ризници от метални нишки или брони от застъпващи се плочки се поздравяват високо. Семейства – по-голямата част от членовете им на коне или на камили, а по-възрастните дами в двуколесни талиги – придружават стада овце, кози, камили и коне, пръскайки се бавно сред степта, докато достигнат хълмовете и се отправят, няколко километра на север до бреговете на широка и плитка река. Мохамедански и китайски роби разтоварват от пръхтящите камили и от теглените от коне каруци рамки за стени и топове кече, необходими за сглобяване на по-малките шатри. Стражи с широки мантии и с кожени шлемове пазят реда, яхнали конете си, въоръжени с къси лъкове и десетки различни видове стрели. Овчари, загърнати в дълги до глезените дели, колят овце за предстоящото пируване. Деца събират изсъхнала животинска тор за топливо и я трупат на купчини, докато в изпълнените с дим юрти, блажено свободни от мухите, нападащи степта навън, жени разбъркват ферментиращо

мляко в кожени торби, за да приготвят млечно пиво и млечна ракия.

И преди е имало събирания, но никога от такава голяма значимост. Сега, след две десетилетия сражения, монголите са победители във военни походи в Централна Азия, Южна Русия и Западен Китай. Някои от събиращите се в Монголия това лято идват от Узбекистан, други от Манджурия, от Синдзян, от наскоро завладените земи на Северен Китай. Техният водач Чингис е починал година преди това, след като е издигнал допреди това незначителния си народ, поставил е основите на една държава и я повел по пътя към империята. Четирийсетгодишното му управление и победите му доказват основателността на неговото твърдение, че той е избраният, че е под покровителството на Вечното небе. Сега волята му трябва да бъде изпълнена. На това събиране трябва да бъде утвърдено възкачването на избрания от Чингис престолонаследник, третия му син Угедей.

То също така ще отбележи едно ново начало, осъществяването на важната стратегия, набелязана от Чингис, когато е пред прага на най-голямото си завоевание: превземането на цял Китай, нещо, което никой друг „варварски“ владетел отвъд Великата стена не е постигал. Въпреки всичко дори това е само част от духа, наследен от него. Много от събралите се през 1228 г. са чували, че на запад, отвъд мюсюлманските земи, отвъд равнините и горите на Русия, има още земи за завземане: пасищата на Унгария, а след това може би богатите градове в Западна Европа. За постигане на абсолютна победа, за събъждане на явното им предопределение за световно господство са необходими уменията и жестокостта, присъщи на покойния им предводител, и

безусловно подчинение на неговата воля. Един нов народ, една нова империя е на път да стане най-голямата сила в Евразия.

Защо точно тук? В тази картина има още един елемент, нетипичен за културата на бродещите овчари и за настъпващата надалеч конница, но главен за конкретното събиране. Това са каменните постройки, подредени като едната страна на улица в продължение на около половин километър. Над постройките се извисява плоска могила, увенчана с колони, които крепят покрив с отворени страни. Овчарите, които обитават степите, не се нуждаят от постройки. Въпреки това тези здрави здания очевидно са там от много години. Те в действителност са неизменното ядро на военен щаб, при дадени случаи обграждан от редици юрти и каруци и от хиляди тежко въоръжени войници и коне. Юртата, разположена на могилата, изпълнява три функции – на платформа, на сграда за съвещания и на шамански храм.

Това място, първоначално наречено Аураг, е първата установена столица на монголите, основана някъде през дванайсети век, когато те започват да мечтаят за единство и завоевания. Избрано е поради стратегическото си положение, осигуряващо маршрут към северните планини, които са утробата на племето, но гледа и на юг, благоприятната посока, към която монголите обръщат юртите си. Освен това мястото предлага благотворното влияние на лековитите води от древен извор, разположен наблизо – аураг е старомонголска дума, която означава „извор; стан, бивак“. На юг в продължение на 600 километра отвъд реката се простират откритите степи, постепенно отстъпващи на пясъчната шир на пустинята Гоби – просторен път за готовите да я прекосят, – а след това е Жълтата река, последното препятствие преди извора на

богатства и опасности: Китай. От Аураг монголите могат да извършват набези, да събират подкрепления, да завземат територии и при нужда да прибегват до убежището на родните си земи в планините.

Макар самите монголи открай време да познавали Аураг, малко външни хора изобщо са чували за него. Това място бива бегло споменавано в историята, тъй като е изоставено скоро след осъществяването на това събиране. Чингис е определил нова столица по-нататък на запад, на място, по-подходящо за управление на разрастващата се империя. Скоро то ще стане известно с името Каракорум, а издигането му в средата на тринайсети век ще доведе до рухването и заличаването на Аураг от историята, но не и от народната памет. През вековете е изгубено дори първоначалното му название. Когато старата монголска дума аураг изпада от употреба, народната етимология си служи с нещо, което звучи по подобен начин и притежава подходящи конотации – аврага, което означава както „огромен“, така и „първенец“ (с тази дума назовават първокласните си борци). В монголския правопис има известни неясноти, затова средното „ра“ може да бъде обърнато. На географските карти, ако изобщо е отбелязано, може да срещнете мястото, изписано по двата начина: Аврага и Аварга. Нито едно от двете не представя точното произношение, тъй като крайното „а“ е историческа добавка. Нека изберем Аврага.

През вековете камъните на Аврага потъват в почвата и градът се превръща в монголския Камелот, легендарно място, но без предметно съдържание. През 1992 г. обаче пристига субсидиран от Япония екип и донася проникващ в земята радар. Проектът „Три реки“, кръстен на трите реки, които текат през планините Хентий, има за цел да открие гроба на Чингис. Не успява, но участниците правят

множество важни открития (както и множество предположения, някои от които доста налудничави и противоречиви и към които ще се върнем по-нататък в нашия разказ). Като използват радара си, за да изследват дванайсетте загадъчни могили на Аврага, членовете на екипа на проекта „Три реки“ регистрират ехо, което предполага наличието на канали и на останки от стени. Докладът им е повърхностен, а действителните разкопки са на практика една-единствена яма, разкрила каменна зидария, която не може да бъде датирана. Въпреки всичко това е първото твърдо доказателство, че град Аврага някога е съществувал.